

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ Δ΄ ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΡΙΤΗ 3 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2019 - ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΤΕΣΣΕΡΙΣ (4)

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ψηφιακός ανθρωπισμός

Η ελληνική μυθολογία με τον μύθο του Προμηθέα και της Πανδώρας¹ μάς διδάσκει ότι η τεχνολογία δεν είναι ποτέ απαλλαγμένη από δυσμενείς συνέπειες. Μέχρι και σήμερα η φωτιά στοιχίζει τακτικά ανθρώπινες ζωές. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι βρισκόμαστε στο μέσον μιας βαθιάς κοινωνικής μεταμόρφωσης, με την επιστήμη των υπολογιστών να αποτελεί τον βασικό παράγοντα αλλαγής. Η ικανότητα αυτοματοποίησης των ανθρώπινων γνωστικών δραστηριοτήτων είναι μια επαναστατική πτυχή της πληροφορικής. Για πολλές εργασίες, οι μηχανές ξεπερνούν σε ταχύτητα, σε ακρίβεια, αλλά ακόμα και σε αφαιρετική ανάλυση², αυτό που οι άνθρωποι μπορούν να επιτύχουν.

Ενώ η ψηφιοποίηση των πάντων ανοίγει άνευ προηγουμένου ευκαιρίες, δημιουργεί επίσης σοβαρές ανησυχίες. Χαρακτηριστικά, ο εφευρέτης του Παγκόσμιου Ιστού Τιμ Μπέρνερς-Λι το εξέφρασε με τη θλιβερή δήλωσή του: «Το Σύστημα αποτυγχάνει». Οι απειλές εναντίον της ιδιωτικότητας και της ελευθερίας του λόγου, η άνοδος ακραίων απόψεων και ψευδών ειδήσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, η απώλεια της ιδιωτικής ζωής και η εξάπλωση της ψηφιακής επιτήρησης είναι μερικά μόνο ενδεικτικά παραδείγματα. Η συν-εξέλιξη τεχνολογίας και ανθρωπότητας, μέσα σε έναν καταιγισμό δεδομένων, αλγορίθμων³ και υπολογιστικής ισχύος, διαταράσσει τον ίδιο τον ιστό της κοινωνίας επηρεάζοντας ανθρώπινες αλληλεπιδράσεις, κοινωνικούς θεσμούς, οικονομίες και πολιτικές δομές.

Ας δούμε ένα απλό παράδειγμα από τον χώρο της μηχανικής μετάφρασης. Αν ζητήσουμε από τη μηχανή αυτόματης μετάφρασης *Google Translate* να μας μεταφράσει την αγγλική πρόταση «The doctor asked the nurse to take a blood sample» στα ελληνικά, θα πάρουμε: «Ο γιατρός ζήτησε από τη νοσοκόμα να πάρει δείγμα αίματος». Παρατηρήστε μια σημαντική λεπτομέρεια: ο αλγόριθμος υπέθεσε ότι η φράση αναφέρεται σε άνδρα γιατρό και γυναίκα νοσηλεύτρια. Αυτό οφείλεται στη διαρκή εκπαίδευση του αλγορίθμου με ζευγάρια κειμένων (ελληνικά – αγγλικά), όπου οι γιατροί είναι άνδρες και οι νοσοκόμες γυναίκες. Το πρόβλημα φαινομενικά μπορεί να μοιάζει αθώο. Όμως, αν οι προκαταλήψεις επικρατούν σε συστήματα αυτοματοποιημένης μετάφρασης, δημιουργείται η εύλογη ανησυχία ότι ανάλογες προκαταλήψεις μπορεί να υπάρχουν σε αυτόνομα οχήματα, αυτοματοποιημένα μοντέλα που χρησιμοποιούνται στην απονομή δικαιοσύνης και άλλες κρίσιμες εφαρμογές.

¹ Πανδώρα: οι θεοί της έδωσαν ως γαμήλιο δώρο ένα πιθάρι («το κουτί της Πανδώρας»), το οποίο περιείχε όλα τα δεινά και το οποίο άνοιξε, παρά την αντίθετη διαταγή του Δία. Συνέπεια της ενέργειάς της ήταν να ξεχυθούν τα δεινά αυτά στον κόσμο.

² αφαιρετική ανάλυση: εδώ, η ανάλυση δεδομένων και ο συνδυασμός τους.

³ αλγόριθμος: σύνολο κανόνων που εφαρμόζονται για την επίλυση ενός προβλήματος.

ΑΡΧΗ 2ΗΣ ΣΕΛΙΔΑΣ
Γ΄ ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ Δ΄ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ

Το παράδειγμα της μετάφρασης αναδεικνύει το εξής: Όπως όλες οι τεχνολογίες, οι ψηφιακές τεχνολογίες δεν είναι αποτέλεσμα παρθενογένεσης. Διαμορφώνονται από έμμεσες και άμεσες επιλογές, και συνεπώς ενσωματώνουν ένα σύνολο αξιών, κανόνων, οικονομικών συμφερόντων και υποθέσεων σχετικά με τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε τον κόσμο. Σήμερα, πολλές από αυτές τις επιλογές παραμένουν κρυμμένες σε λογισμικό που υλοποιεί αόρατους αλγόριθμους, χωρίς έλεγχο τρίτων και λογοδοσία.

Αυτές οι πρακτικές δεν πρέπει να επικρατήσουν. Οφείλουμε να διαμορφώσουμε την τεχνολογία σύμφωνα με ανθρώπινες αξίες και ανάγκες, αντί να επιτρέπουμε στις τεχνολογίες να διαμορφώνουν τον άνθρωπο. Για τον σκοπό αυτό πρέπει να επιστρατεύσουμε κριτική σκέψη και διεπιστημονικότητα. Το καθήκον μας δεν είναι μόνο να περιορίσουμε τα μειονεκτήματα των τεχνολογιών, αλλά και να ενθαρρύνουμε όποια καινοτομία επικεντρώνεται στον άνθρωπο.

Τι μπορούμε, όμως, να κάνουμε; Αποτελεσματικοί κανονισμοί, κανόνες δεοντολογίας και νόμοι που εξασφαλίζουν δικαιοσύνη, ισότητα, λογοδοσία και διαφάνεια για συστήματα λογισμικού είναι σίγουρα ένα πρώτο βήμα. Αποφάσεις που έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν ατομικά ή συλλογικά ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να συνεχίσουν να λαμβάνονται από ανθρώπους. Απαιτείται στα πανεπιστήμιά μας ένα όραμα για νέα προγράμματα σπουδών που να συγκεράζουν την πληροφορική με γνώσεις και αξίες από ανθρωπιστικές και κοινωνικές σπουδές. Η Φινλανδία και η Κίνα ήδη ενσωματώνουν σπουδές τεχνητής νοημοσύνης στο σχολείο. Η Ελλάδα, με το εξαιρετικό επιστημονικό προσωπικό και την πλούσια γραμματεία που διαθέτει, θα μπορούσε να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο στις εξελίξεις.

Άρθρο των Χ. Τσίγκανου και Δ. Σπινέλλη, εφημερίδα *Καθημερινή*, 25/8/2019 (το κείμενο προσαρμόστηκε για τον σκοπό της αξιολόγησης).

A1. Να γράψετε στο τετράδιό σας την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε (110-120 λέξεις).

Μονάδες 25

B1. Με βάση τις σχετικές αναφορές του κειμένου, να γράψετε στο τετράδιό σας το γράμμα που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις ακόλουθες περιόδους λόγου και δίπλα του τη λέξη **Σωστό**, αν το περιεχόμενό της είναι σωστό, ή τη λέξη **Λάθος**, αν είναι λανθασμένο:

- α.** Η ψηφιακή τεχνολογία αναπαράγει σε κάποιες περιπτώσεις στερεότυπα και παγιωμένες κοινωνικές αντιλήψεις.
- β.** Από την ελληνική μυθολογία, ακόμη, θίγεται το ζήτημα των αμφιλεγόμενων συνεπειών της τεχνολογίας στη ζωή των ανθρώπων.
- γ.** Η διαμόρφωση της τεχνολογίας δεν είναι αναγκαίο να διέπεται από συγκεκριμένους ηθικούς κανόνες.
- δ.** Η αξιοποίηση της κριτικής σκέψης και της διεπιστημονικότητας είναι αναγκαία, ώστε η τεχνολογία να ωφελεί τον άνθρωπο.
- ε.** Η παράλληλη ανάπτυξη τεχνολογίας και ανθρωπότητας δεν επηρεάζει τις δομές της κοινωνίας.

Μονάδες 10

ΑΡΧΗ 3ΗΣ ΣΕΛΙΔΑΣ
Γ' ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ Δ' ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ

- B2. α)** Να εντοπίσετε δύο (2) σημεία στο κείμενο στα οποία οι συγγραφείς χρησιμοποιούν παράδειγμα (μονάδες 2) και να εξηγήσετε τον ρόλο του κάθε παραδείγματος μέσα στο κείμενο (μονάδες 4).

Μονάδες 6

- β)** Η τρίτη παράγραφος («Ας δούμε [...] εφαρμογές») και η τέταρτη παράγραφος («Το παράδειγμα [...] λογοδοσία») του κειμένου είναι δυνατόν να γραφτούν ως ενιαία παράγραφος. Να αναφέρετε στοιχεία του κειμένου που επιτρέπουν αυτή τη λύση.

Μονάδες 5

Μονάδες 11

- B3.** Στην τρίτη παράγραφο του κειμένου, στο απόσπασμα «Όμως [...] εφαρμογές», να εντοπίσετε και να καταγράψετε πέντε (5) σύνθετες λέξεις των οποίων κανένα συνθετικό δεν είναι πρόθεση (μονάδες 5) και να γράψετε μία νέα λέξη, απλή ή σύνθετη, ομόρριζη με το τελευταίο συνθετικό καθεμιάς από τις σύνθετες λέξεις που έχετε καταγράψει. Δεν θα θεωρηθεί σωστή η επανάληψη της ίδιας λέξης (μονάδες 5).

Μονάδες 10

- B4.** Στις δύο τελευταίες παραγράφους του κειμένου γίνεται πιο σαφής η πρόθεση των συντακτών να κινητοποιήσουν τον αναγνώστη. Να εντοπίσετε δύο (2) επιλογές που υπηρετούν τον σκοπό αυτό.

Μονάδες 4

- Γ1.** Στο κείμενό τους με τίτλο «Ψηφιακός ανθρωπισμός» οι συγγραφείς ισχυρίζονται, μεταξύ άλλων, ότι η τεχνολογία και η ψηφιοποίηση των πάντων *απειλούν την ιδιωτικότητα και την ελευθερία λόγου και συντελούν στην άνοδο ακραίων απόψεων και ψευδών ειδήσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.*

Σε μια ημερίδα, στην οποία ακούστηκαν οι παραπάνω απόψεις τους, λαμβάνετε τον λόγο για:

- α)** να συμφωνήσετε ή να διαφωνήσετε τεκμηριωμένα με αυτές και
β) να παρουσιάσετε τεκμηριωμένα τι σημαίνει για εσάς ο «ψηφιακός ανθρωπισμός».

Το κείμενο της ομιλίας σας θα έχει έκταση 500-600 λέξεις.

Μονάδες 40

ΟΔΗΓΙΕΣ (για τους εξεταζομένους)

1. Στο εξώφυλλο να γράψετε το εξεταζόμενο μάθημα. Στο εσώφυλλο πάνω-πάνω να συμπληρώσετε τα ατομικά σας στοιχεία. Στην αρχή των απαντήσεών σας να γράψετε πάνω-πάνω την ημερομηνία και το εξεταζόμενο μάθημα. **Να μην αντιγράψετε** τα θέματα στο τετράδιο και **να μη γράψετε** πουθενά στις απαντήσεις σας το όνομά σας.
2. Να γράψετε το ονοματεπώνυμό σας στο πάνω μέρος των φωτοαντιγράφων, αμέσως μόλις σας παραδοθούν. **Τυχόν σημειώσεις σας πάνω στα θέματα δεν θα βαθμολογηθούν σε καμία περίπτωση.** Κατά την αποχώρησή σας, να παραδώσετε μαζί με το τετράδιο και τα φωτοαντίγραφα.
3. Να απαντήσετε **στο τετράδιό σας** σε όλα τα θέματα **μόνο** με μπλε ή **μόνο** με μαύρο στυλό με μελάνι που δεν σβήνει.
4. Κάθε απάντηση τεκμηριωμένη είναι αποδεκτή.
5. Διάρκεια εξέτασης: τρεις (3) ώρες μετά τη διανομή των φωτοαντιγράφων.
6. Χρόνος δυνατής αποχώρησης: 17.00.

ΣΑΣ ΕΥΧΟΜΑΣΤΕ ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ
ΤΕΛΟΣ ΜΗΝΥΜΑΤΟΣ